

Studia Generalia 2008

SUOMEN JA RUOTSIN KOHTALONYHTEYS

FINLANDS OCH SVERIGES ÖDESGEMENSKAP

Helsingin yliopisto 9.10.2008, Porthania (Yliopistonkatu 3), klo 17.00 –19.00

RUOTSI SUOMESSA JA SUOMI RUOTSISSA

Professori Mirja Saari

Vuoden 1809 kielitilanteesta nykyaikaan

Suomen kielitilanne on viimeisten 200 vuoden aikana muuttunut perin pohjin. Kun Suomi vuonna 1809 erotettiin Ruotsista ja liitettiin Venäjään, Suomen asukkaiden suuri enemmistö puhui suomea, mutta mitään yhtenäistä suomen kieltä ei ollut eikä kielellä ollut juuri minkäänlaisia oikeuksia. Vallanvaihdon jälkeenkin ruotsi säilyi hallintokielenä. Tarkoituksena kuitenkin oli, että venäjä vähitellen korvaisi ruotsin. Suomen asiain komitean mukaan oli maan edun mukais- ta, että suomalaiset virkamiehet osaisivat venäjää, jotta virat voisivat olla suomalaisten käsis- sä. Vuonna 1813 keisari antoi määräyksen, että virkamiesten, myös pappien tuli osata venäjää. Käytännössä määräystä kuitenkin noudatettiin varsin heikosti, ja papeilta se poistettiin myö- hemmin.

Uusi poliittinen tilanne oli otollinen alusta ajan nationalistisille virtauksille. Niiden mukaan jokai- sella kansalla oli ominaislaatusa, joka oli sidoksissa kieleen, historiaan ja kansanrunouteen. Tältä pohjalta 1800-luvun keskeiseksi kysymykseksi nousi suomen kirjakielen luominen. Kieli ja kansallinen sivistys kuuluivat saumattomasti yhteen ja olivat perustana kansakunnalle. Suo- mesta tuli 1800-luvun aikana kaikkia käyttöaloja kattava kieli, ja se nousi vuosisadan loppuun mennessä tasavertaiseksi ruotsin kanssa.

Itsenäistyttyään Suomi sai kaksi kansalliskieltä, suomen ja ruotsin. Nykyään saamen kielillä on neljässä pohjoisessa kunnassa sama asema kuin suomella ja ruotsilla, ja romani- ja viittoma- kieliä sekä muita kieliä käyttävillä oikeus tulkittamiseen ja kääntämiseen viranomaisen vireille panemassa asiassa, jos asianosaiset eivät osaa suomea tai ruotsia. Ruotsin kielen asema on kuitenkin käytännössä heikentynyt, ja esimerkiksi pohjoismaisessa kanssakäymisessä englanti on vallannut alaa. Varsinkin pääkaupunkiseudulla kuulee paljon venäjää ja viroa puhumatta- kaan monista kymmenistä muista mielestämme eksoottisista kielistä.

Monissa pienissä maissa on viime aikoina havahduttu siihen, että kotimaisten kielten turvaami- seksi on ryhdyttävä toimenpiteisiin. Suomessa ei syynä ole tällä kertaa kansalliskielten kehit- tämisen tarve, sillä suomi ja ruotsi ovat kattavia ja yhteiskuntaa ylläpitäviä kieliä. Nyt ovat syynä suuret maailmankielet ja niiden leviäminen monille käyttöaloille. Englanti on jo saanut vahvan jalansijan useilla tieteenaloilla, ja samaa koskee talouselämää, mainontaa ja nuoriso- kulttuuria muutamia esimerkkejä mainitakseni. On luonnollista, että kansainvälisiä kieliä tarvi- taan, mutta niiden oppiminen ja käyttö ei voi tapahtua kansallisten kielten kustannuksella.

Miksi näin on? Mikä merkitys on äidinkielellä, sen rakenteella, sen välittämällä maailmakuvalla ja sen yhteydellä kulttuuriimme ja identiteettiimme? Mitä tapahtuu, jos siirrymme käyttämään yhteistä globaalia kieltä, joka juuri nyt on englanti? Mitä tapahtuu kieliin sidoksissa olevalle kulttuurillemme? Onnistuuko siitä luopuminen – ja haluammeko sitä? Ja jos siitä luovumme, mitä tulee tilalle? Tulevaisuutta on vaikea ennustaa, mutta selvää on, että perinteisistä kielis- tämme luopuminen merkitsisi syvällistä yhteiskunnallista ja kulttuurista murrosta, jonka vaiku- tukset ulottuisivat kauas tulevaisuuteen.

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.

Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta www.helsinki.fi/vst.

Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.

Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), vst@helsinki.fi tai www.helsinki.fi/vst.